

VERASET VERGİSİNİN TESİRLERİ

Yazan : Sadun AREN
Siyasal Bilgiler F. Doçenti

Veraset vergisi, zaman zaman ferdi servetlerinin büyükçe bir kısmını aldığı için, iktisadi ve içtimai bakımlardan, önemli tesirler hasıl eder. Verginin aleyhinde olanlar bu tesirler üzerinde bilhassa durmuşlardır. Böylece, veraset vergisi, bir vergi olarak pek az işlenmiş olmakla beraber, tesirleri üzerinde en çok durulmuş olan bir vergidir.

Veraset vergisinin bu pek muhtelif mahiyette olan tesirleri üzerinde birer birer durmadan evvel, bütün bu incelememiz boyunca gözönünde tutacağımız önemli bir hususu belirtmek isteriz:

Veraset vergisinin temin ettiği varidat, vazgeçilemez bir varidat olduğuna göre, veraset vergisi kaldırıldığı takdirde, diğer bir vergi (veya vergilerin), aynı varidatı temin edecek kadar, artırılmaları zarureti vardır. Bu sebepten, servetlerini bu vergiye tâbi olacak olan kimseler, iki ayrı durumda bulunabilirler.

1 — Ya aynı meblâğ, gene kendilerinden fakat, hayatları süresi içinde alınır -Bu takdirde vergi yükleri yekûnunda hiç bir değişiklik olmamış demektir-.

2 — Yahut, veraset vergisinin hasılatı, veraset vergisi ödemiyecek olan kimseleri de mükellefiyetlerinin şumulüne alan vergilerle temin edildiği için, kendilerine az bir vergi isabet eder. Bu takdirde, vergi yükleri yekûnunda bir azalma olmuş demektir.

Bu iki durum arasındaki fark esastır. Birinci durumda, bir mükellef, eskiden veraset vergisi şeklinde ödeyeceği aynı bir meblâğı, bu sefer, hayatı süresi içinde -meselâ munzam bir gelir vergisi şeklinde- ödeyecektir. O halde bu durumla, hali hazır durumun mukayesesi, bize, veraset vergisinin *bir vergi şekli olarak* tesirlerini açıklayacaktır. (1).

Halbuki ikinci durumda vaziyet bambaşkadır. Eskiden veraset vergisi ödeyecek olan bazı mükellefler, bu sefer, pek az bir şey ödeyecek-

(1) “..... böylece bir verginin vaz'ı, diğer bir verginin azaltılmasına sebep oluyor telâkki edilmelidir” H. C. Simons. The American Economic Review. Vol 30. No. 1. Part 2. March. 1940.

Bu tarz mukayese için bakınız. Pigou. Age. 161, Dalton Age. 114-15 Wedgwood. Age. 237.

lerdir. O halde, bu durumla hali hazır durumun mukayesesi, bize, bazı kimselere *veraset vergisi şeklinde yapılacak bir vergi zammının* tesirlerini açıklayacaktır.

Aşağıdaki incelemelerimizde, belirtmeğe çalıştığımız bu nokta da-
ima gözönünde tutulacaktır.

I

Veraset Vergisinin Birikmiş sermaye üzerindeki tesirleri

Çok eskidenberi, veraset vergisi aleyhinde olarak, bu verginin mem-
leketteki birikmiş sermayeyi imha etmek şeklinde bir tesiri olduğu söy-
lenir. Bu fikir, *vergi mevzuu* ile, *tediye kaynağının* birbirine karıştırıl-
masından doğmaktadır. Nasıl ki bira üzerine konulan bir vergi bira ile
ödenmezse, sermaye üzerine konulan bir vergi de sermayeden öden-
mez. (2).

Veraset vergisi de, diğer bütün vergiler gibi, gelirden (terekenin)
ödenmek istenir. Tahsil için sağlanan kolaylıklar -bilhassa taksitle öde-
me- bu işi mümkün kılar.

Kaldı ki, gelirden ödenmeyip terekenin bir kısmını satmak bile icap
etse, gene mevcut sermayenin tahribinden bahsedilemez. Satılan mal di-
ğer biri tarafından alındığına göre, yok olmamış, fakat sadece el de-
ğiştirmiştir. Zaten şurası herkesçe bilinir bir hakikattir ki, fizik ser-
maye, yani yollar, makinalar, binalar ve saire, gene ancak, fiziki bir yolla
tahrip edilebilir.

Mamafih, memlekette hiç kimsede, yatırıma tahsis edilecek, serbest
tasarruf bulunmadığı için, sermayelerin yabancı memleketlere satılma-
sı halinde, verginin, teraküm etmiş olan sermayeyi tahrip etmesinden
bahsedilebilir. Ancak böyle bir vaziyet, memleketteki bütün servetler
üzerine çok ağır (millî gelirin tasarrufa ayrılan kısmından daha yük-
sek) bir vergi konulduğu takdirde, ortaya çıkar. Halbuki veraset vergi-
si, her sene, mevcut sermayenin ancak pek cüz'i kısmını vergiler ki, böy-
le bir verginin, yukarıda temas ettiğimiz neticeleri vermesine imkân
yoktur. (3).

Fakat, sermaye tahribi, mevcut sermayelerin değil de, sermaye şek-
line kalbolunacak *serbest tasarrufların* azaltılması şeklinde kavranacak

(2) Pigou. Age. 162 - 63. Ricorda Age. 95.

(3) "Her ne kadar veraset vergileri sermaye üzerine konulmuşsa da, içtimai
bakımdan sermayeden değil gelirden ödenirler"

J. R. and U.K. Hicks, L. Rartos The Taxation of War Wealth. Second Edition 1942
Oxford. s. 180 - 1.

olursa mesele değişir. (4).

Gerçekten, veraset vergisi, ya bizzat mükelleflerin, yahut onların sattıkları servetleri satın alan kimselerin, henüz bir yatırıma tahsis etmedikleri, serbest tasarruflardan ödenir. Bu tasarruflar, vergi olarak alınmasalardı, sermaye şekline inkılâp edeceklerinden, bu suretle memleketin sermayesi azalmış olacaktır. Bu mülâhaza da görüldüğü kadar ciddi değildir. (5).

Bir kere her vergi için aynı şey söylenebilir. Meselâ gelir vergisi olarak ödenen gelir kısmı da, eğer bu vergi olmasaydı, muhtemel olarak tasarruf edilecek ve bilâhare sermayeye kalbolacaktır. Veraset vergisinin hazır tasarrufları % 20 azalttığını farzederek, veraset vergisi olmadığı takdirde, diğer vergilere aynı varidatı sağlayacak kadar zam yapılmış olduğundan, tasarruf ta gayet tabii olarak % 20 eksik olacaktır. Yani veraset vergisine, bu hususta, diğer vergilere nazaran, daha kötü bir tesir etfedilemez. (6).

Diğer taraftan, bu hususta bir hükme varmadan evvel, Devletin, toplamış olduğu vergi hasılatını nasıl sarfedeceğine de bakılmalıdır. Eğer Devlet, vergi hasılatıyla sermaye teşkil ediyorsa, memlekette bir sermaye azalması bahis konusu olmaz. Sadece, sermaye, hususî ekonomi sektöründen âmme ekonomisi sektörüne intikal etmiş olur. (7).

Devletin bu şekilde hareket edip etmemesi, verginin değil, hükümetin tabiatına tâbidir. (8).

II

Veraset Vergisinin yeni sermaye terakümü üzerindeki tesiri

Veraset vergisine, insanlardaki tasarruf arzusunu azalttığı şeklinde, yukarıda temas etmiş olduğumuzdan, çok daha tahripkâr bir tesir atfedilmektedir.

İddia şudur : biriktirmiş oldukları servetlerden, ölümleri üzerine, büyük bir kısmının Devlet tarafından alınacağını bilmesi, fertlerin tasarruf arzularını azaltır. Bu suretle *yeni sermaye terakümü* azalacak ve memleket bol bir sermayenin faydalarından mahrum kalacaktır.

(4) Groves. Age. 232. Shultz. Age. 268 - 9.

(5) Roy. (Readings..) s. 612 - 13. Buehler. Age. 475.

(6) Bu hususta söylemiş olduklarımız üzerinde ileride bazı değişiklikler yapılacaktır.

(7) Groves. Age. 233 - 34, Wedgwood. Age. 225 - 26. Seligman (Studies) 158.

(8) Wedgwood. Age. 226.

Bu iddia veraset vergisine atfedilen tesirlerin ve yapılan itirazların en önemlisini teşkil eder (9).

Bu hususta bir neticeye varabilmek için, insanların hangi maksatlarla tasarruflarda bulduklarını incelemek lâzımdır. Her insana göre değişecek olan tasarruf motiflerini tam olarak tasnif etmek mümkün olmamakla beraber, genel olarak, bazı noktalar tesbit edilmiş bulunmaktadır.

İnsanlar başlıca iki maksatla tasarruflarda bulunmak isterler:

a) Hayatları süresi içinde kendilerine (ve ailelerine) iyi bir hayat sağlamak.

b) Öldükten sonra, karısına, çocuklarına ve dostlarına bir miktar servet bırakmak. (10).

a) Birinci maksatla yapılacak tasarrufların tâli motiflerini de şöyle sıralıyabiliriz :

1 — İhtiyarlıkta rahatça gelecek bir gelir sağlama arzusu.

2 — Daha çok kazanç elde etmek arzusu. Sermaye kazanç imkânlarını arttıracığına göre, fertler daha çok gelir elde etmek için sermayelerini arttırmak isterler.

3 — Kudret, şeref ve itibar kazanmak arzusu. Zenginliğin bu gibi arzuları tatmine imkân verdiği bir hakikattir. Bu sebepten, böyle arzuları olan kimseler, servetlerini arttırmayı isteyeceklerdir.

4 — Yapıcı ve yaratıcı kudretini kullanma arzusu. Bazı kimseler, sırf giriştikleri işi kabiliyetlerinin sınırlarına kadar inkişaf ettirmek için, gerekli vasıtaları ve bu arada sermayeyi tedarik etmek isterler.

b) İkinci maksatla yapılacak tasarruflar, esas itibariyle aile bağı ve aile sevgisiyle izah edilebilir. Başkaca tâli motifler aramağa lüzum yoktur. (11).

Ancak burada bir noktaya işaret etmek isteriz: yukarıda yapmış olduğumuz tasnif hayatın hakikatlerine tam uygun değildir. Meselâ insan, yakınlarına bir miktar servet bırakmağı o kadar çok isteyebilir ki,

(9) Prof. Marshall şöyle demiştir: "Veraset vergilerinin sermayeden ödendikleri yolundaki eski itiraz... bana halâ yerinde görünmektedir." Bastable. Age. 591 - 92 den naklen.

De Marco. Age. 362. Shultz. Age. 488 Wedgwood. Age. 225.

(10) Bu motifler için bakınız. Piguó. Age. 166. Wedwood. Age. 229 - 232. Groves. Age. 231 - 232. Allen. Economics of Public Finance. s. 358.

(11) Bunlardan ayrı olarak, bir de, otomatik tasarruflar vardır. Çok zengin kimseler, gelirlerini harcayamadıkları için, zarurî olarak, tasarruflarda bulunurlar. Bir memlekette, bu suretle yapılmakta olan tasarruflar oldukça önemli bir yekûn tutarlar.

bu saikle yapılacak olan bir tasarrufu, bizzat kendisi için, kendi refahı ve rahatı için yapmış addedebiliriz.

Bundan başka, insanlar hakkında biraz sert bir hüküm ihtiva etmekle beraber, şöyle bir mülâhaza da bahis mevzuudur: kudret, şeref ve itibar sahibi olmak, hiç değilse aile, dost ve yakınlar muhiti içinde, önemli bir derecede, bahis mevzuu kimsenin, öldüğü zaman, bu insanlara bir miktar servet bırakabilmesi imkânı ile ilgilidir.

Böylece, bir kimsenin sırf kendi refahı için tasarrufta bulunma arzusu ile, başkaları için tasarrufta bulunma arzusu arasında bazı tedahüller olduğunu kabul etmekle beraber, incelememizi gene bu tasnif üzerinden ve belirtmiş olduğumuz iki ayrı duruma göre yapacağız.

A.

a) Mesele şudur: acaba bir kimsenin sırf kendisini düşünerek tasarrufta bulunma arzusunu, bir veraset vergisini yoksa, muadili olan, bir gelir vergisi mi daha çok azaltır? (12).

Bazı müellifler böyle bir suali yersiz bulurlar. Onlara göre, hiç bir vergi insanların bu maksatla tasarruf yapma arzularını azaltmaz. J. S. Mill'e göre "insanlar zengin olmak değil, fakat diğer insanlardan *daha zengin* olmak isterler" (13).

J. Stamp'te şöyle demiştir: "insanların tavırlarını uzun müddet inceledikten sonra şu neticeye vardım ki, onlar mutlak hakikatlerden ziyade mukayeselerin tesiri altında kalmaktadırlar." (14).

Demek oluyor ki, vergiler, servetin veya gelirin ne kadar büyük bir kısmını alırlarsa alsınlar, iktisadî farklılığı tamamiyle kaldırmadıkları müddetçe, insanların, daha iyi bir duruma geçebilmek için, çalışma ve tasarruf yapma arzularını azaltmayacaklardır.

(12) Veraset vergisiyle mukayese için, aynı varidatı temin eden ve aynı kimselerden alınacak, bir gelir vergisini intihap etmemizin sebepleri şunlardır:

- 1 — Veraset vergisi, bir şeye benzetilmek istenildiği zaman, çok defa, tehir edilmiş bir gelir vergisine benzetilir.
- 2 — Her ikisi de miktara göre müterakkidir. Bu, konumuz bakımından önemli bir müşabehettir.
- 3 — Gelir vergisi, en mükemmel vergi telâkki edildiğinden, yapılacak mukayese azamî faydayı seçilecektir.
- 4 — Ayrıca, muhtelif müellifler, bahis konusu mukayeseyi gelir vergisiyle yapmışlardır.

Pigou. Age. 161 - 168, Pigou (Velfars) 718 - 19. Dalton. 114 - 115. Colwyn Committee. 188 - 194. Buehler. 475 den naklen.

(13) J. S. Mill. Post Humous Essays on Freedom. Wedgwood. 39. foot-note 1 den naklen.

(14) J. Stamp. (Inheritance as an Economic...) s. 259.

Bu fikir bütün şumuliyle doğru olmasa bile, muhakkak ki önemli bir hakikat ihtiva etmektedir.

Şimdi asıl sualimize dönelim: izaha muhtaç olmayacak kadar aşıkârdır ki, veraset vergisi bir kimsenin, sırf kendisi için tasarrufta bulunma arzusunu, muadili olan bir gelir vergisinden daha az azaltır. Çünkü veraset vergisi, artık o servet kendisi için hiç bir mâna ifade etmediği -yani öldüğü- zaman alınacaktır. Halbuki gelir vergisi, serveti, sahibine lâzım olduğu bir zaman süresi içinde azaltır. (15).

Nasıl ki bir kimse, mutlaka vurulması lâzımgelen sopaları, canlı iken yemektense, öldükten sonra cesedine vurulmasını tercih ederse, aynı şekilde servetinin de hayatı süresi içinde azaltılması yerine öldükten sonra azaltılmasını tercih eder.

b) Aile ve dostlara bir miktar servet bırakabilmek düşüncesiyle tasarrufta bulunmak arzusuna gelince: bu takdirde durum biraz değişir. Tasarrufta bulunacak kimse bakımından, her iki vergi şekli arasında hiç bir fark yoktur. Birinci halde, hayatı süresi içinde daha çok tasarruf edecek fakat ölümü anında bundan büyük bir vergi alınacaktır. İkinci halde ise, her yıl munzam bir gelir vergisi ödediğinden, hayatı süresi içinde daha az tasarrufta bulunacak fakat buna mukabil, ölümü anında bundan hiç bir vergi alınmayacaktır. Bu her iki halde de mirasçıların eline aynı miktar servet geçecek demektir.

O halde, bu maksatla tasarrufta bulunma arzusunu bir servet vergisi, ancak, muadili olan bir gelir vergisi kadar azaltır.

c) Veraset vergisiyle, muadili olan, bir gelir vergisininin, genel olarak tasarruf arzusuna olan tesirleri hakkında bir hükme varmadan evvel, hesaba katılması lâzımgelen bir noktaya daha temas edelim: evvelce de bahsetmiş olduğumuz gibi, sermaye arttıkça kazanç imkânları da artar. Diğer bir deyişle, muayyen bir teşebbüsten azamî randıman alabilmek için, muayyen (optimal) bir sermayeye sahip olmak lâzımdır. Bu sebepten, zengin kimseler -ki veraset vergisi bilhassa bunları ilgilendirir- ömürleri sonunda alınacak büyük bir vergiyi, her yıl alınacak, muadil bir vergiye tercih ederler. Çünkü yıllık vergi sermayelerinin bahsini ettiğimiz optimal hacme erişmelerini geciktirir.

İşte bu husus da gözönünde tutulduğu takdirde, bir veraset vergisininin tasarruf arzusunu daha az baltalamak bakımından, muadili olan,

(15) Benham. Ag. Makale

Edward D. Allen. and O. H. Brownee. Economice of Public Finance. New-York 1947. s. 358.

Groves. 29; Buehler. 475; Facing The Tax 501 - 2

bir gelir vergisine üstün olduğunu kabul etmek icap eder.

B.

Bundan evvelki bahiste, veraset vergisini, muadili olan bir gelir vergisiyle mukayese etmiştik. Her iki durumda da, muayyen bir mükellefin ödediği vergi miktarı aynı olduğundan, mukayeseyi, zarurî olarak, hangi vergi şeklinin tasarruf arzusunu daha az ürküttüğü noktasından yaptık.

Şimdi ise, faraziyemizi değiştirip, veraset vergisini, bahis konusu tesirleri yönünden, *bir vergi şekli olarak değil fakat bir vergi zammı olarak* inceliyeceğiz.

Faraziyemiz şudur: Bazı kimselerin vergilerine, diğer mükelleflerin vergi yükleri hafifletilerek, veraset vergisi şeklinde bir zam yapılmıştır. Yani bu kimselerin vergi yükleri, veraset vergisi miktarınca, artırılmıştır.

Acaba böyle, zam mahiyetinde olan bir veraset vergisi, tasarruf arzusu ve tasarruf miktarına nasıl tesir edecektir?

a) Bir kimsenin sırf kendisi için tasarrufta bulunma arzusuna veraset vergisinin hiç bir suretle tesir etmediğini yukarıda tesbit etmiş bulunuyoruz. Bu sebepten, mesele, o kimsenin ailesi için tasarrufta bulunma arzusunun ne dereceye kadar değişecektir. Bu hususta tamamiyle birbirlerinin zıddı olan iki ayrı fikir vardır.

Birinci fikre göre, ailelerine mutlaka asgarî bir meblâğ bırakmak emelinde olanlar, veraset vergisi yoluyla servetlerinin bir kısmının alınacağını düşünerek, daha fazla tasarrufta bulunmak isteyeceklerdir. Böylece veraset vergisi tasarruf arzusunu arttırmış olacaktır. (16).

İkinci fikre göre ise, servetlerinin bir kısmının Devlet tarafından alınacağını bilen kimseler, ailelerine küçük bir menfaat temin etmek için, hayatları süresi içinde, büyük bir fedakârlığa katlanacağı değer bulmayacaklar ve böylece veraset vergisi tasarruf arzusunu azaltmış olacaktır.

Bu her iki fikir de hakikatin birer tarafını ifade etmektedirler. Gerçekten küçük bir verginin, mükelleflerin gayretlerini arttırması bahis konusu olabilir. Ancak çok ağır bir vergi için aynı şey söylenemez. Nasıl ki, bir işçi, normal ücretler 2 lira iken, 50 kuruş gündelikle çalışmaktansa işsiz durmağı tercih ederse, aynı şekilde, bir mükellef de, eğer ailesine bir lira bırakmak için 3 lira biriktirmesi icap ediyorsa, hiç tasarruf etmemegi tercih edebilir.

Ancak, bilhassa ailesi için tasarrufta bulunmak, nisbeten orta halli

(16) Groves. Age. s. 232. foot - note 24.

kimseler için bahis konusudur. Halbuki bu gibi kimselerin tâbi oldukları veraset vergisi nisbetleri çok yüksek olmadığından, yukarıdaki birinci fikri, hayatın şartlarına daha uygun kabul edebiliriz.

Çok zengin kimselere gelince; bunlar daha ziyade kendileri için tasarrufta bulunurlar. Veraset vergisi, isterse bütün servetlerini alacak olsun, onlar, gene milyoner olmak için çalışacaklardır.

Fisher, "inanıyorum ki" der "kendi kendilerine zengin olmuş Amerikan milyonerleri çocuklarının kendi milyonlarına tevarüs etmelerini hoşnutsuzlukla karşılarlar". (17).

Netice olarak, küçük terekeler için mutedil nisbetler ihtiva eden bir veraset vergisinin, tasarruf arzusuna önemli bir ölçüde tesir etmediğini kabul edebiliriz.

b) Tasarruf arzusu değil de, bilfiil tasarruf miktarı bahis konusu olduğunda, veraset vergisi şeklindeki bir vergi zammının tesiri ne olacaktır (18).

Bir verginin tasarrufa mı yoksa istihlâke mi yüklendiği, yani başka bir deyişle, tasarruflar azaltılmak suretiyle mi, yoksa istihlâk kısılmak suretiyle mi ödeneceği, verginin şekline göre ziyade mükellefin gelir seviyesine bağlıdır (19). Bir kısmını tasarruf edebilecek kadar çok geliri olan mükellefler üzerine konulan vergiler, genel olarak, tasarruftan ödenirler.

Gelirleri, küçük, orta ve büyük diye üçe ayırırsak; muayyen bir vergi, küçük gelirli taraflardan yalnız istihlâkin kısılması, orta gelirli taraflardan kısmen tasarrufun kısmende, istihlâkın kısılması, ve büyük gelirli taraflardan yalnız tasarrufun kısılması suretiyle ödenir (20) Diğer bir deyişle, gelir seviyesi arttıkça istihlâk masraflarının elâstikiyeti azalır (21).

Veraset vergisi, mahiyeti icabı, bir kısmının tasarruf edilmesine müsait olacak kadar büyük olan gelirleri ilgilendirir. Ortada bir tereke bulunması, bunun sahibinin yüksekçe bir gelir sahibi olduğuna delâlet eder. Ve tereke, bizzat bir tasarruf mahsulüdür.

İmdi, terekenin bir kısmını almak, yapılmış olan bir tasarrufu azaltmak demektir. Bunun böyle olmaması, yani, verginin istihlâk üzerine in'ikâs edebilmesi için, ya murisin (sağlığında) yahut mirasçılarının (mi-

(17) Pigou (Welfare) s. 719. foot-note 1 den naklen.

(18) Groves. Age. 232.

(19) Shultz. 265, 269. Dalton. 105. Wedgwood. 272-3.

(20) Shultz. 261-66.

(21) Yüksek gelirli tarafların istihlâk masrafları gayri elâstikidir. Bu sebepten vergiler daima tasarruftan ödenir." Shultz. 269.

rasa nail olduktan sonra) istihlâklerini, vergiyi telâfi edecek ölçüde, kismaları lâzımdır.

Murisin, zengince bir insan olduğuna göre, istihlâkini kısacağı düşünülemez. Aynı şeyi mirasçıların yapmaları ise çok daha az muhtemeldir.

Mirasçılar vergi alındıktan sonra ellerine geçen net serveti hakiki mirasları telâkki eder ve vergiyi telâfi etmeği hiç bir suretle düşünmezler (22). Kaldı ki mirasçılar için de, çok defa yüksek gelirli kimseler oldukları gözönünde tutulursa,, istihlâklerini kismaları bahis konusu olmaz.

Verginin toptan veya taksit taksit tahsil edilmesinin de, bu bakımdan, bir rolü yoktur. Tahsil hususunda gösterilen kolaylık, sadece, terekenin bir kısmının satılmasını önler. Halbuki, burada önemli olan nokta, istihlâkin kısılmasıdır. Bu yapılmadıkça, vergi, tasarruf üzerinde kalmakta devam eder.

Netice olarak diyebiliriz ki, veraset vergileri, bir vergi zammı olarak hususî şahısların yapmış oldukları tasarrufları azaltırlar (23).

C.

Yukarıda veraset vergisinin yeni sermaye terakümü üzerindeki tesirlerini iki ayrı faraziye göre inceledik (A, B). Bunlardan (B) harfi altındaki, ikinci faraziye, hakikate daha uygundur. Yani, veraset vergisi kaldırılrsa, arttırılacak olan vergilerle, gene, aynı kimseleri (daha doğrusu tasarrufları) muadil şekilde vergilemek mümkün olmayacak ve yük, hiç tasarruf yapamıyacak olan kimselere de tevzi edilecektir. Bu suretle verginin büyük bir kısmı istihlâke aksettirilmiş olacaktır (24).

Binaenaleyh, diyebiliriz ki, veraset vergisi yeni sermaye terakümü üzerinde azaltıcı bir tesir yapmaktadır.

Fakat bu paragrafta yapmış olduğumuz inceleme, veraset vergisinin aleyhinde olanların hakikî maksatlarını meydana çıkarmaktır.. Onlar veraset vergisine değil, zenginlerin vergilenmesine aleyhtardırlar. Çünkü görmüş bulunuyoruz ki, veraset vergisi, veraset vergisi olduğu

(22) "Veraset vergileri tamamiyle tasarruftan ödenirler. Diğer bir deyişle onlar, tasarruf hacmini kendi miktarlarıncaya azaltırlar." Pigou. 163. Ricardo. 96. Shultz. 489 - 9.

(23) "Hususî şahısların tasarrufları" diye bilhassa tasrih ettik. Çünkü zamanımızda milli tasarrufun gittikçe büyüyen bir kısmı, Devlet ve Anonim Şirketler tarafından yapılmaktadır.

Groves. 232-233. Shultz. 489.

(24) Groves. 233.

için değil, fakat zenginlere yüklendiği için tasarrufu azaltmaktadır (25).

III

Veraset vergisinin işletme üniteleri üzerindeki tesiri

Çok defa, veraset vergisinin, mevcut işletmeleri tahrip ederek işlemez bir hale getirip kapanmalarına sebep olduğu söylenir (26).

Gerçekten, bir kimsenin ölümü üzerine, onun kurup işletmekte bulunmuş olduğu müesseselerin gerilediği ve hattâ kapadıkları sık sık rastlanan bir vakiadır. Ancak böyle bir halin vukua gelmesinde veraset vergisinin hemen hemen hiç rolü yoktur.

Meseleyi, aşağıda, üç bakımdan inceliyeceğiz.

1. Kurulmuş işletmelerin gerileme veya kapanmalarına, veraset vergisinden daha çok veraset müessesesi sebep olmaktadır. Çünkü bu müessesese yüzünden, eskiden tek bir idareye tâbi olan bir işletme, muhtelif tip ve emeldeki birkaç mirasçının müşterek idaresine geçmekte ve eğer bunlar aralarında anlaşamazlarsa, işletmenin tasfiyesi cihetine gidilmektedir.

Aynı şey mirasçı tek kişi olsa da gene bahis konusudur. Murisin iş ve teşebbüs kabiliyeti, mallarıyla birlikte, mirasçılara intikal etmiyebilir (27).

Meselâ müteşebbis bir zatın oğlu, sanatkâr, âlim veya kötü bir iş adamı olabilir. Böyle bir kimse, tevarüs etmiş olduğu işletmeyi, elbetteki, aynı randımanla işletemeyecektir (28).

II. Yukarıdaki düşünceler, tek şahıs işletmelerinin hâkim olduğu, iktisaden geri kalmış memleketler için doğrudur. Modern cemiyetlerdeki işletmelerde ise idare ile mülkiyet ayrılmıştır. Sermayeleri hisselerle ay-

(25) Gerçi, memleketimizde çok küçük servetler de veraset vergisine tâbidir. Ancak bunların vergileri çok cüz'i olduğundan incelediğimiz hususlar bunlar için bahis konusu değildir. Bu sebepten, incelememiz boyunca daima orta ve büyük servetleri gözönünde tuttuk.

Keynes (Colwyn Report) 199. Allen. 359. F. Pelin. 415.

(26) Plehn. 203. Groves. 234.

(27) 1930 da, John T. Flynn isminde birisi, A. B. Devletlerinde, 1840 daki başlıca iş adamlarının bir listesini yapmıştır. 1930 da bunların varislerinden hiç kimse aynı durumu muhafaza edememiş bulunuyordu. Bu gösterir ki, servetle birlikte murisin kabiliyetleri de intikal etmemektedir. Groves. 235.

(28) Hattâ bu sebepten, veraset vergisi nisbetlerinin mirasçıların mesleklerine göre tanzim edilmesini ve böylece, mirasçılardan, eğer murisin mesleğini devam ettireceklerse daha az, ettirmeyeceklerse daha çok vergi alınmasını ve vergi hasılâtının da o mesleğin mensuplarına dağıtılmasını teklif edenler bile olmuştur. J. Stamp. (Inheritance as an Economic Factor) 367.

rılmış olan bütün şirketlerde (meselâ bizde, Anonim ve Komandit Ortaklıklarda) vaziyet böyledir. Hisselerin el değiştirmesi işletmenin idaresine hiç bir tesir yapmaz (29).

O halde, mirasçılardan, veraset vergisini ödemek için, böyle bir şirketin hisse senetlerini satmış olmaları da işletme üzerinde hiç bir fena tesir yapmayacaktır.

III. Bütün bunlara rağmen, gene de veraset vergisini atfedebilecek kötü bir tesir varsa, o da, vergisinin tahsilinde mükelleflere gösterilecek kolaylıklarla bertaraf edilebilir (30). Meselâ Amerika'da veraset vergisinin tahsili, bazı hallerde, 10 sene tehir edilebilir. İngiltere'de bu müddet 8 senedir. Bizde de gayrimenkullerin vergisi 3 senede ve taksitle tahsil edilir.

Netice olarak, veraset vergisinin işletme ünitelerini tahrip etmesi şeklindeki iddiayı reddetmek icap etmektedir (31).

IV

Veraset vergisinin iktisadî kaynaklara yön değiştirmesi bakımından tesiri

Bilindiği gibi iyi bir verginin vasıflarından birisi de, mükelleflerin verecekleri kararlara tesir etmemesidir. Meselâ bazı istihlâk malları veya teşebbüs şekilleri üzerindeki vergiler mükellefleri o mallardan daha az istihlâk etmeğe veya o teşebbüs şekillerini kullanmamağa mecbur eder. Eğer, normal olarak, o malların istihlâki veya teşebbüslerini o hukukî şekillerde yapmak, mükellefler için daha avantajlı idi ise, bu takdirde verginin munzam bir yükünden bahsedilir (32).

Veraset vergisi, ölüm gibi, insanların kararlarına tâbi olmayan bir hâdiseden ötürü alındığı için, bu gibi tesirleri bahis konusu değildir (33).

1 — Ancak bu hususta, çok defa gözden kaçan, bir noktaya işaret etmek isteriz.

Veraset vergisi, prensip olarak değil, fakat fiilen gayrimenkul servet üzerine yüklenir. Teşkilâtı en iyi olan memleketlerde bile, menkullerin büyük bir kısmı vergiden kaçırılabilir. Bu sebepten veraset vergisi, muayyen bir servet şekli (gayrimenkul servet) aleyhine olarak bir ayırma yapıyor demektir (34).

Böyle bir ayırmanın, normal olarak, fertlerin, gayrimenkul mal edinmek sususundaki kararlarına tesir etmesi lâzımdır. Yani fertler, servet-

(29) İbid. 366. Groves. 234-5. Allen. 360.

(30) Allen. 360.

(31) Keynes. (Colwyn Report) 199.

(32) Benham. Ag. makale.

(33) Allen. Age. 181.

(34) Gaston Jèze. Age. s. 322 ve 336.

leri içindeki gayrimenkul nisbetini azaltmak isteyeceklerdir. Eğer muayyen bir servetin iktisadî bakımdan en elverişli bir durumda olması için, ihtiva ettiği menkul ve gayrimenkul malların muayyen bir oranda olması lâzımsa, veraset vergisi, bu orana tesir ederek, iktisadî hayata zarar verebilir (35).

Eğer insanlar sırf ailelerine bırakmak için servet biriktiriyor olsalardı, böyle bir tesir bahis konusu olurdu. Halbuki, görmüş olduğumuz gibi, tasarruf yapmanın daha başka bir çok saikleri vardır.

Ancak, belki ölümü yaklaşmış olan kimselerin, gayrimenkullerini tasfiye ederek, servetlerini mümkün olduğu kadar likit (menkul) bir hale getirmek isteyecekleri düşünülebilir (36).

2 — Yukarıda bahsetmiş olduğumuz tesirler hiç vaki olmasa bile, veraset vergisinin bilhassa gayrimenkullere yüklenmesi bir adaletsizliktir. Bu adaletsizlik, pratikte, veraset vergilerinin, daha ziyade, köylü nüfusa yüklenmesi şeklinde tezahür eder. Çünkü ziraî servetlerde gayrimenkul nisbeti, sınaî servetlerdekinden daima daha yüksektir (37).

3 — Bu mahiyetteki tesirlerden bahsederken in'ikâs meselesine de temas edelim.

Bilindiği gibi veraset vergileri in'ikâs etmezler. Çünkü, ortada, verginin başkalarına devredilebilmesine imkân verecek bir mübadele yoktur. Bu hususta bütün müellifler müttefiktirler (38).

Ancak, veraset vergisinin, sermayeyi azalttığı için, uzun bir devre içinde, faiz haddinin yükselmesine ve ücretlerin düşmesine sebep olarak, en sonunda, fakir sınıflara in'ikâs - daha doğrusu tesir - edeceğini söyleyenler vardır (39).

Biz, veraset vergisinin sermayeyi, böyle bir tesire sebep olabilecek kadar büyük bir ölçüde, azaltacağını inanmadığımız için, bu iddiayı yersiz buluyoruz.

V

Veraset Vergisinin Vatandaşlar Arasındaki İktisadî Farklılıkların Azaltılması Bakımından Tesiri.

Hemen bütün müellifler, veraset vergisini vatandaşlar arasındaki

(35) De Marco. 368-370.

(36) Allen. 360-1.

(37) Hattâ, bu tesirinden ötürü, veraset vergisinin, arazi beylerinin nüfusunu kırmak için şehirliler (Burjuva) tarafından konulmuş olduğunu iddia edenler bile vardır.

De Marco 370-1. F. Pelin. 415.

(38) Groves. 144. F. Pelin. 415. Allen. 355. Shultz. 439.

(39) Groves. 144. Buehler. 371.

servet farklılıklarını azaltıcı bir tesir yaptığını kabul ederler. Ancak bu tesirin iyiliği ve fenalığı üzerinde münakaşa vardır. Biz, bu münakaşayı bir tarafa bırakıp, veraset vergisinin iktisadî farklılıkları azaltmak yönünde ne dereceye kadar bir rol oynayabileceğini incelemeye çalışacağız.

I. Sermaye kazanç imkânlarını arttırır. Hayata önemli bir sermaye ile başlayanlar, böyle olmayanlara nisbetle, avantajlı bir durumda sayılırlar. İşte, veraset vergisi bu avantajı azalttığı için, ve yalnız bu bakımdan, vatandaşlar arasında fırsat müsavatı yaratmak yönünde bir tesir yapar.

II. Eğer vatandaşlar arasındaki servet farklılıklarının sebebi, sadece veraset müessesesi olsaydı, veraset vergisinin bu yöndeki tesiri gerçekten önemli olabilirdi. Halbuki farklı tevariüs, iktisadî müsavatsızlık yaratan sebeplerin sadece birisidir. Diğerleri, farklı kabiliyet, farklı tahsil, farklı içtimaî mevki ve farklı şanstır.

III. Veraset müessesesi ilga edilmiş bile olsa, zengin bir kimsenin oğlu, iyi bir tahsil almış ve zengin kimseler ve iş muhitleriyle temas halinde bulunmuş olacağından, gene de, babaları zengin olmayan kimselerden daha avantajlı bir durumda olacaktır (140).

IV. Kaldı ki, bu böyle olmayıp, veraset vergisi yoluyla zengin kimselerin çocuklarının, babalarının durumlarına yükselmeleri önlenese bile, bu, büyük bir mânâ ifade etmiyecektir. Çünkü, veraset vergisi diğer kimselerin, zenginleşmelerine mâni olmamaktadırlar. Yani veraset vergisine rağmen iktisadî farklılaşma gene devam edip gidecektir.

Bu düşünce, bilhassa, süratle inkişaf eden memleketler için doğrudur. Bu gibi memleketlerde, sıfırdan başlayıp, bir nesillik - hattâ çok daha az - bir müddet içinde, milyoner olmak mümkündür (41). Gayet tabiidir ki, bu gibi memleketlerde, ne verasetin ne de veraset vergisinin iktisadî farklılaşma üzerinde önemli bir tesiri olmayacaktır.

V. Meseleyi başka bir tarafından ele alarak da aynı neticeye varabiliriz :

Servet farklılığı, iktisadî müsavatsızlığın sebebi değil, fakat neticesidir. Sebep, gelir farklılığıdır. Vatandaşlar arasında gelir farklılıkları devam ettikçe, servet farklılıkları da devam edecektir. Çünkü servetin doğurucusu gelirdir. Gelir farklılıklarına dokunmadan, sadece servet farklılıklarını azaltmağa uğraşmak, musluk açıkken kurnayı boşalmağa benzer.

(40) J. Stamp. (Inheritance.....) 369.

(41) Böyle süratli inkişaf eden memleketler için en iyi misâl, A. B. Devletleridir. Maamafih dünyanın hiç bir memleketi, henüz, ekonomik inkişafı itibariyle duraklama safhasına girmiş değildir.

Bu sebepten, yüksek nisbetli gelir vergileri, servet farklılıklarını azaltmak bakımından, veraset vergilerinden daha müessirdir (42).

VI. Demek oluyor ki veraset vergisi sadece aileleri zengin kimse-lerin bu avantajlarını tahdit etmekte, fakat başka kimselerin, başka sebeplerle zenginleşmelerine hiç bir suretle tesir edememektedir.

O halde, veraset vergisinin bu husustaki tesiri hem mahdut, hem de sumülü itibariyle dardır.

İşte bu sebepten ötürü veraset vergileri, nisbetleri ne kadar yüksek olurlarsa olsunlar hakikî bir sosyalist tedbir sayılamazlar.

VII. Bu münesebtle küçük bir noktaya daha temas edelim :

Denilebilir ki, veraset vergisi, bazı kimselerin zahmetsizce büyük servetlere konmalarını tahdit etmek suretiyle, iktisadî müsavatsızlıktan şikâyetçi olan vatandaşları, hiç değilse mânen, tatmin eder.

Bu fikir de, görüldüğü kadar doğru değildir. Çünkü, J. Stamp'ın dediği gibi, vasat bir insan veraset hakkının tabii bir hak olmadığını bilmez. Ve eğer bir adaletsizlikten şikâyetçi ise, bunu, verasetteki adaletsizliğe değil, belki genel olarak adaletsizliğe tevcih eder (45).

SAYFA ALTLARINDA ATIF YAPILAN ESERLER

- Allen, D. Edward and O. H. Brawnle** : Economicis of Public Finance. New-York, 1947.
Bastable, C. F. : Public Finance. Third Edition. London, 1932.
Benham, F. : What is the best tax system. *Economica*. May 1942, No.: 34.
Buehler, Alfred G. : Public Finance. Second Edition. London. 1940.
Dalton, Hugh : Principles of Public Finance. Third Edition, London 1947
Groves, Harold M. : Financing Government. Revised Edition. New-York, 1947.
De Marco, Antoni De Viti : First Principles of Public Finance. London, 1936.
Pigou, A. C. : A Study in Public Finance. Second Edition 1929.
 The Economics of Welfare. Fourth Edition, London, 1932.
Plehn, Carl. C. : Introduction To Public Finance. Fifth Edition. New-York, 1931.
Ricardo, David. : The Principles of Political Economy and Taxation. Every mans.
 London 1937.
Roy G. Blakey : Readingis in Public Finance And Taxation. New-York, 1932.
Seligman, E. R. A. : Essays in Taxation; Tenth Edition, New-York, 1925.
 : Studin in Public Finance. New-York, 1925.
Anonim : Studies in Current Tax Problems. New-York, 1937;
 " : Facing The Tax Problem. New-York, 1937.
Shultz, William. J. : American Public Finance. Third Edition. New-York, 1942.
Stamp, Josiah : The İnheritance As An Economic Factor. The *Economis Journal*.
 Vol. XXXVI. September, 1926.
Wedgwood, Josiah : The Economics of İnheritance. Pelican Books. 1939.

(42) Facing The Tax Problem. 205.

(43) J. Stamp. (Inheritance.....) 363.